

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
ПЕДАГОГИКА КАФЕДРАСИ**

**“ТАЛАБАЛАР МАЪНАВИЯТИНИ
РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ИННОВАЦИОН
МЕХАНИЗМЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЙЎЛЛАРИ:
МУАММО ВА ЕЧИМЛАР”**

**ХАЛҚАРО ТАШКИЛОТЛАР ИШТИРОКИДА
РЕСПУБЛИКА МИҚЁСИДАГИ ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ**

Бухоро 2020

ҲАБИБОВА Г.Ғ. Мактабда бештаги болаларнинг мафосат тарбияси	210
ELIBAeva L.S. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik ko'nikmasini shakllantirish	212
ҲАБИБОВА Г.Ғ., БАХРИЕВА У.Б. Жисмоний тарбия воситасида баркамол инсонни шакллантиришнинг инновацион ықониямлари	216
QURBONOVA O'U. Mustaqillik yillarida O'zbekistonda amalga oshirilgan pedagogik fikrlarning o'ziga xos xususiyatlari.	218
QURBONOVA O'U. Didaktik tadqiqotlar va ta'lim tizimi.	220
ТОШОВА Г.Ж. Таълим мазмунини янгилашнинг hozirgi bosqichidagi pedagogik texnologiyalar va ularning ma'naviy dolzarbligi.	228
ОЧИЛОВА М.О. Талаба-ёшлар маънавиятини шакллантиришда шаръ мутафаккирлари илмий меросининг аҳамияти	232
TOSHEVA D.I., JAMOLOVA G.K. Jismoniy barkamollik inson kamoloti uchun zarur bo'lgan faziladir.	235
TOSHEVA D.I., RAJABOVA I.H. Globallashuv sharoitida yoshlar tarbiyasining o'ziga xos xususiyatlari.	240
РАХИМОВА Н.А. Ёшлар маънавиятини шакллантиришда бобо ва бувиларнинг мумтаз ўрни	243
ХОЛЙЕВА M.SH., NIYOZOVA Z., ХАКИМОВА SH.I Boshlang'ich sinf o'quvchilarini oilada kitobxonlik madaniyatini shakllantirish	245
ХОЛЙЕВА M.SH. Oilada kitobxonlik muhitini yaratishda pedagogik shart-sharoitlari	250
УМАРОВА С.М. Жизнь и творчество мухаммеда ибн Мухаммеда Абу Бухари	252
АХМАДОВ О. Бухорода дунёвий таълим қаракати тарихидан. (XIX асрнинг охири – XXаср).	255
ORTIQOV O.R. O'quvchilarda milliy maqbulni shakllanishida oila tarbiyasining o'рни.	257
ДАВРОНОВ И.Э. Оцла созлом авлод таякчи	264
ЭТОВА Д.Д. Абдурауф Фитрат ва Вали Қасомхонларнинг миллий ғоялари	267
БОБОМУРОДОВА Н.Ж. Болаларнинг мактабга рухий тайёргарлиги омиллари.	269
НАЗАРОВА Ф.А., АДИЗОВА Х.Р. Здоровый образ жизни – залог здоровья	271
ШАРОФУТДИНОВА Р.И. Экологик маданиятни шакллантириш	274
МАРДОНОВА С.М. Влияние курения для здоровья.	277
АСАДУЛЛАЕВ А.Н. Рациональное питание и его значение для здоровья	280
АСАДУЛЛАЕВ А.Н. Формирование экологической культуры	284

3. O' M.Asqarova ,M.Xayitboyev,M.S.Nishonov "Pedagogika" T.:Talqin 2008.
4. X.Ibragimov, Sh.Abdullayeva "Pedagogika nazaryasi". Toshkent 2008.

GLOBALASHUV SHAROITIDA YOSHLAR TARBIYASINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.

Tosheva Dildora Iskandarovna
BDU "Pedagogika" kafedrası o'qituvchisi
Rajabova Iroda Hamidovna
BDU "Maktabgacha ta'lim" kafedrası o'qituvchisi

XXI asr aql, zakovat ma'naviy-ma'rifiy,uzluksiz rivojlanib boruvchi asr desak adashmagan bo'lamiz.Jamiatimizni ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini jadallashtirish sharoitida barkamol inson omilini vujudga keltirish davr talabiga aylanadi.Barkamol inson o'zining ruhiy ma'naviy taraqqiyoti haqida g'amxo'rlik qilish - biz qurayotgan jamiyatning asosiy maqsadidir.

Bugungi davrda shaxs shakllanishida, uning tarbiyalanganlik darajasini ortishida dinning, xususan «Hadis» ilmining ahamiyati kattadir. Shaxslararo munosabatda tenglik, g'amxo'rlik, samimiylik, o'zaro yordam, simpatiya, antipatiya, hamdardlik, sevgi-muhabbat singari milliy xususiyatlarni tarkib toptirishda hadislarning roli yanada ortmoqda.

O'zbek oilasida tarbiya mohiyati, mazmuni tarbiyaning kundalik va istiqloq rejasi, bolalarga ta'sir o'tkazish vositasini tanlash va undan umumli foydalanish o'ziga xos xususiyatga ega, chunki uning asosida xalq an'analari yotadi.

O'zbek xalqining etnopsixologik xususiyatlaridan umumli foydalanish har tomondama taraqqiy etgan inson shaxsini tarkib toptirishda muhim rol o'ynaydi. Abdulla Avloniy aytganidek: *«Tarbiya biz uchun yo hayot, yo mamot; yo najot, yo halokat; yo saodat - yo falokat masalasidir».*

Yangi jamiyat qurishda asosan yosh avlodga komillik, insonparvarlik, vatanparvarlik, his-tuyg'usini shakllantirish hayotiy zaruriyatga aylanadi. O'zbekistonda ta'lim sohasini isloh qilishning asosiy omillaridan biri shaxs manfaati va ta'lim ustuvorligidir.Bu omil davlatimizning ijtimoiy-siyosatini belgilab berganligi tufayli ta'limning modeli yaratildi.Bu jamiyatda mustaqil fikrlovchi erkin shaxsning shakllanishiga olib keladi.

Ta'lim – tarbiya jarayonini asosiy maqsadi va vazifasi , barkamol yetuk shaxslarni ya'ni – komil insonni yetkazish va shakllantirishdan iborat ekan, biz o'qituvchilar bu vazifani chuqur anglab yetmog'imiz lozim. Shunday ekan biz ta'lim-tarbiya samaradorligini o'quvchilarning qay darajada bilim, ko'nikma va malakaga ega ekanliklarini, tarbiyalanganlik darajalarda mustaqil bilim olishga,

hayotda o'z o'rinlarni topish uchun qanday tayyorgarligi bilan o'lchashimiz, baho berishimiz lozimligini bilishimiz shart.

Demak, ta'lim-tarbiya jarayoni bir- biri bilan chambarchas bog'liq bo'lgan murakkab jarayon, bu jarayon ikki yoqlama o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlar asosida hosil bo'ladi. Bola shaxsining tarkib topishiga ta'lim-tarbiyaning ta'siri deganda, albatta, birinchi navbatda tarbiya muassasalarida, ya'ni bog'cha, maktab, internat, litsey va kollejlarda beriladigan ta'lim-tarbiya tushuniladi. Biroq, bundan oilada bolaga beriladigan ta'lim-tarbiya mutlaqo mustasno emas! Oiladagi umumiy ijtimoiy muhitdan tashqari oilada beriladigan ta'lim-tarbiyaning roli kattadir.

Yoshlar bilan olib boriladigan ta'lim-tarbiya ishlarining muvaffaqiyati - ularning yosh va psixologik xususiyatlarini bilish hamda hisobga olish bilan bog'liqdir. Bu holat burilish hisoblangan o'smirlilik davrining alohida xususiyati bo'lib, u ko'proq shu davrga taalluqlidir. O'smirlilik davrini o'tish davri deb yuritadilar, chunki ana shu davrda bolalikdan kattalik holatiga o'ziga xos o'tish davri yuzaga keladi. U psixik jarayonlarning, o'quvchi faoliyatlarining jiddiy ravishda qayta qurilishi bilan bog'likdir. Shuning uchun o'smirlilik yoshi o'zaro munosabat shakllarida, faoliyatni tashkil qilishda qat'iy o'zgarishlarni talab qiladi. O'smirlarni ta'lim-tarbiya berish ishlarida goho uchraydigan qiyinchiliklar bu yoshdagi bolalarning psixik rivojlanishi qonuniyatlarini va xususiyatlarini ba'zan yetarli darajada bilmaslik yoki inkor qilish natijasida payda bo'ladi. Bu davr tarbiya uchun ancha qiyin davr hisoblanadi. Chunki bolaning katta odamga aylanish jarayonining o'zi qiyin, bu jarayon psixikaning, odamlar bilan bo'lgan munosabat shakllarining jiddiy ravishda qayta o'zgarishi hamda hayot sharoiti va faoliyatining o'zgarishi bilan bog'liqdir.

Agar bolani bolalik chog'ida unga odob-axloq o'rgatishni eski shakl va usullaridan foydalanilgan bo'lsa, endi ular bola uchun yaroqsiz bo'lib qoladi. Avval bolalar ota-onalari, tarbiyachilarning axloq-odob haqidagi gaplarini bajonidil eshitgan bo'lsalar, endilikda bunday ta'sir bolani zeriktiradi yoki yoqmay qoladi.

Natijada, undan kattalarning fikrlariga qarshi chiqish yoki rad etish kabi xislatlar paydo bo'la boshlaydi. Bular esa bu davrning "qiyin", "murakkab" davr bo'lishiga sabab bo'ladi. O'smirlarga ta'lim-tarbiya berishdagi qiyinchiliklar shundan iboratki, bunda o'smir bilan bo'ladigan munosabatlarda uning hayoti va faoliyatini nazorat qilish shakllarini o'zgartirish muhimdir. Ularga ta'sir qilishning qandaydir yangi usullari va vositalarini topish lozim bo'ladi. Bunda albatta, har bir yosh bilan alohida munosabatda bo'lish maqsadga muvofiqdir. Xuddi shu davrda har bir o'smir o'ziga alohida e'tibor va diqqatni soxlab qoladi. Atrofdagilarning unga bo'lgan munosabati uni juda qiziqtiradi. Hozirgi globallashuv davrida

yoshlarning zamoniy texnika va texnologiyadan, internet va turli axborotlashgan davrdan ayro holda tasavvur etish mushkul albatta. Barchaga ma'lumki, o'smirlarning psixik taraqqiyotini harakatga keltiruvchi kuchlar ularning faoliyatlari tug'dirgan yangi ehtiyojlar jismoniy, intellektual va axloqiy imkoniyatlari bilan ularning eski, ilgari tarkib topgan olam bilan o'zaro munosabat shakllari real xatti-harakatlarning shakllari o'rtasidagi qarama-qarshiliklardir. Bu qarama-qarshiliklar ancha yuksak darajadagi psixik taraqqiyotini, ancha murakkab shakldagi faoliyat turlarini va shaxsning qator yangi psixologik sifatlarini tarkib topirish orqali bartaraf qilinadi.

Bizda o'smirlarning hayot sharoiti, unga beriladigan ta'lim-tarbiya va uning faoliyatini to'g'ri tashkil qilish orqali ijtimoiy foydali mehnat qilishga jalb qilish orqali qiyinchiliklar bartaraf qilinadi.

O'zbekiston mustaqillikga erishgandan so'ng barcha sohalarda kabi ta'limda ham katta o'zgarishlar ro'y berdi. Ayniqsa, „ Ta'lim to'g'risida“gi qonunga ko'ra uzluksiz ta'limning joriy etilishi, yoshlar ta'lim-tarbiyasiga bo'lgan e'tibor, yoshlarning ish bilan bandligini ta'minlash, intellektual yoshlarga barcha imkoniyatlar yaratilishi va ularning ilmiy salohiyatidan jamiyat ravnaqi uchun umumli foydalanish orqali bugungi kun yoshlari ham o'z ajdodlari kabi yuksak tafakkurga ega ekanligini yana bir bor isbotlamoqdalar. Shu o'rinda prezidentimizning quyidagi jumlalarini esga olmoq maqsadga muvofiqdir: „Men yoshlarimizga o'zimga ishongandek ishonaman“. Darhaqiqat, fan cho'qqilarini egallayotgan yoshlar qatorida vaqtini ko'cha-kuyda, internet klublarda, turli tungi barlarda mazmunsiz o'tkazayotgan yoshlar ham uchrab turadi.

Tarbiyasi qiyin, inijq, xulqi salbiy bolalarning kelib chiqishining ijtimoiy sabablaridan tashqari pedagogik va psixologik sabablari ham mavjud. Yoshlarda nojo'ya xatti-harakatlar paydo bo'lishining sabablari va turtkilari har xildir. Tarbiyasi qiyin o'smirlarning xatti-harakatlarini ijobiy yo'nalishga burib yuborish uchun ularda mas'uliyat, g'urur, javobgarlik, ishonch kabi yuksak hisslarni tarkib topirish lozim. Qolaversa, bunday yoshlar bilan yakka tartibda olib boriladigan psixologik treninglar, erkin mavzudagi muloqotlar va qiziqishini aniqlab, turli sohalarga band qilish maqsadga muvofiqdir. Buning uchun ularga yoshli, kuchi, qobiliyati va qiziqishlarini hisobga olib, topshiriqlar berish ayni muddaodir. Ularga kichik jamoani, sport seksiyasini, etirik burchakoni boshqarish vazifasini ishonib topshirish natijasida salbiy fe'l-atvorlarni kamaytirish mumkin. Tarbiyasi qiyin bolalar bilan ishlashda tarbiya berishning maxsus sharoitlarini aniqlash muhimdir. Ular bilan duch kelgan vaktida yoki har doim emas, balki, qulay sharoit kalib qolganda ish olib borilsa, ya'ni tarbiyaviy ta'sir ko'rsatilsa, u ko'proq natija beradi.

Xulosa o'rnida shuni aytmoq joizki, komil inson va yetuk malakali mutaxassis, maxsus tashkil etilgan pedagogik faoliyat jarayonida tarbiyalanar ekan,

ushbu jarayonda o'qituvchilarning o'zini beqiyosdir. Shu bois ularning shaxsida bir qator ijobiy ma'naviy-axloqiy sifatlar namoyon bo'la olishi maqsadga muvofiqdir. Yoshlarga ta'lim-tarbiya berishda eng avval psixologik sog'lom muhitni tog'ri shakllantirish, o'quvchi yoshlarni yod g'oya va salbiy qarashlardan muhofaza qilish har bir pedagog zimmasidagi vazifa sanaladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

Karimov I.A. "Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori"

Toshkent, 1997 yil.

I.A.Karimov «Istiqlol va ma'naviyat» Toshkent. «O'zbekiston», 1994 y

Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch. T. 2008

Munavvarov A.K. Pedagogika. Toshkent, 1996.

Nishonaliyeva U. Tursunov I. Pedagogika kursi. Toshkent, 1996.

ЁШЛАР МАЪНАВИЯТНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА БОБО ВА БУВИЛАРНИНГ TUTGAN ʻURNI.

Н.А.Рахимова

Педагогика кафедраси уқитувчиси, БухДУ

Инсон маънан бой, жисмонан соғлом ва ахлоқан пок бўлиб боргани сари унинг оқлиси, манли-мақони гўзаллашиб, ҳаёти файли бўлади. Ватан меҳри эса қанча унга куч-қувват бағишлайди.

Маълумки, болалар тарбияси ҳақида гап кетганда, табиий равишда асосий масъулиятни ота-оналар зиммасига юклаймиз. Аммо бола шахсининг баркамол ва юксак маънавиятли бўлиб шаклланишида бобо ва бувиларнинг ўрни ҳам жуда муҳим эканлигини баъзан унутиб қўямиз. Бобо ва бувиларимиз, биз билан бирга яшаш ёки яшамасликларидан қатъий назар, уларнинг болалар тарбиясига таъсири ниҳоятда бекиёсдир.

Ҳозирги пайтда ота-оналари узоқ шаҳарларга ишга кетган ёки эртадан кечгача ишлайдиган болаларга гамхўрлик қилиш, уларга тарбия бериш асосан, бобо ва бувиларнинг зиммасига тушади. Бизнинг ота-оналаримиз болаларимизга қандай таъсир кўрсатишади?

Кўпгина ёш ота-оналар бобо-бувилар болани тўғри тарбиялай олмайдилар, улар болаларга қаддан инд эркинлик хратиб берадиган, бу эса бола тарбиясига салбий таъсир кўрсатади, деб ҳисоблашади. Фикримизча, бу стернотип қараш ҳақиқий воқеликдан анча фарқ қилади. Ахир ҳалқ орасида қачон неваралик бўлсангиз, ўшанда ҳақиқий ота-она бўласиз, деган гап бекорга айтилмаган. Қарияларга ҳос донишмандлик, йиллар давомида тўпланган катта ҳаётний тажриба бобо-бувиларга болани табиатан қандай бўлса, шундай қабул қилиш имконини беради, ёш ота-оналар сингари ўғил ёки қиз қандай бўлиши лозимлиги тўғрисидаги қарашларини ўз болалари